

EL BOU I LA MULA

Jan Grau

Tranquils i observant, habitualment ajeguts, el bou i la mula són omnipresents a la majoria dels nostres pessebres. A primer cop d'ull, res és més natural que la senzillesa d'aquests dos animals fent companyia al nen que acaba de néixer. Ara bé, si ho analitzem detingudament ens podem plantejar un seguit de qüestions que automàticament fan desaparèixer la simplicitat de l'escena. Perquè han de ser justament un bou i una mula ? Perquè no pot ser un cavall i una vaca, per exemple ? No ens hauria servit pel cas un xai i un porcell ? Realment s'avenen en una mateixa quadra un bou mansoi i una mula ? No oblidem que les mules tenen fama de ser guites i de mal caràcter.

Sabem que la història, la religió i la llegenda estan carregades de simbolismes que tenen un significat concret. El pas del temps genera la tradició i aquesta es segueix sense ser questionada, però mentre la pràctica d'aquesta tradició es manté, els significats es van esvaïnt per la mateixa inèrcia del costum. Per altra banda, aquelles coses que esdevenen dogma o són sacralitzades, semblen difícils de tocar i fins d'analitzar, no fos cas que les possibles lectures que en resultin puguin no ser conformes amb les postures més reaccionàries.

No crec que sigui agosarat afirmar que la presència d'aquests dos animals en el pessebre té una interpretació específica, encara que aquesta s'hagi perdut. Si donem un cop d'ull a la Mare de Déu, verge i embarassada a l'hora, el que més ens crida l'atenció és la seva fertilitat contra natura. També si ens fixem amb sant Josep, de massa edat per ser fèrtil o bé pel motiu que sigui, un marit que no ha consumat el seu matrimoni, també un fet considerat antinatural des de sempre. Sant Josep és estèril per l'edat, per condicionants físics o per incompatibilitat amb la seva muller, així com la Mare de Déu, verge o no, també és estèril i això es el que justament fa del naixement de Jesús un fet extraordinari.

En les cultures antigues, tant les precristianes com a la nostra Edat Mitjana, la fertilitat en persones i en animals era un fet essencial, perquè era l'únic que garantia la supervivència de la família. Multituds de gravats en esglésies ens en donen testimoni, fins i tot a les Valls d'Àneu del nostre Pirineu o al Canigó, només per citar un parell d'exemples, existeixen figures on es destaquen els atributs sexuals o la unió entre un home i una dona. Per cert, que algunes d'aquestes escultures han estat mutilades de manera salvatge. Segurament per un excès de zel purità d'alguna gent, que en cap moment van entendre el que va motivar els nostres avantpassats a deixar imatges com aquestes gravades en pedra. La majoria de rituals que es feien durant l'any intentaven propiciar l'èxit de les collites i la descendència tant humana com animal. El tema de la fecunditat era una constant i és natural que els catalans de fa mil anys, desposseïts dels prejudicis actuals, ho consideressin un fet natural.

En aquells temps en que es convivia amb la mort, la gana i la miseria, l'objectiu primordial era la subsistència i naturalment la supervivència. L'esterilitat en l'antigüitat era un fet que motivava rogatives, accions votives com els gravats que hem esmentat i tota mena d'intents d'aconseguir descendència. Talment com avui passa amb les parelles que desitgen tenir un fill i no poden.

Tornant al bou i a la mula, l'un masculí i l'altra femenina, fixem-nos amb les seves característiques d'esterilitat. Si en lloc d'un bou i una mula, fossin una vaca i un cavall, ens trobariem amb dos animals també d'ambdós sexes, però això sí, ben fecunds. Fent un paral·lelisme entre aquests dos animals i els pares de Jesús, trobem desseguida que existeix un punt de coincidència: els quatre a la seva manera són estèrils. És evident que dit d'aquesta manera pot semblar irreverent, segurament com també els van semblar irreverents els gravats que hem esmentat, a les persones que els van destruir.

En moltes cultures antigues, tant el bou com la mula eren venerats com a propiciadors de fertilitat, justament per la seva condició antinatural de manca de fecunditat. El bou Apis, a l'antic Egipte n'és un exemple, com també ho és la figura de la mula en algunes cultures germàniques. Així doncs, potser el bou i la mula del nostre pessebre hi són justament per reblar el concepte d'esterilitat, per d'aquesta manera, destacar encara més el fet diví de la fecundació de la Mare de Déu.

En comentar aquestes possibles teories m'he trobat tot sovint amb el rebuig tancat i gens raonat. També m'he trobat amb la sorpresa de l'interlocutor, a voltes amb desig d'esbombar-les i a voltes amb por de fer-ho. La única manera en que aquesta teoria es fa verosímil és posant-nos a la pell de la gent de fa dos mil o més anys. En qualsevol cas, davant d'una possible explicació com aquesta només es poden fer dues coses. La primera tenir-la en compte i la segona refusar-la, això sí, intentant donar una resposta lògica i lluny de romanticismes, que ens aclareixi la presència del bou i la mula al pessebre.

Jan Grau
Nadal 1997